

Escriptor i periodista

Valentí Puig

Relativisme *versus* llibertat

Segons l'autor, l'inici del segle XXI és definible com el període de màxima impregnació relativista. Els *temps hipermoderns* –en paraules del filòsof de la postmodernitat Gilles Lipovetsky– corresponen, diu Valentí Puig, a un relativisme immoderat i a una creixent manca d'adhesió al sentit del deure, del compromís i de la responsabilitat, que han estat substituïts per una mena de *zapping* ètic, contextualitzat i essencialment relativista. L'autor –des d'una posició i actitud de confrontació amb el relativisme imperant a Europa– se situa al costat de la defensa d'una posició antirelativista laica que defensa obertament i desacomplexadament les aportacions d'Occident. Perquè –s'ha de dir– la convergència entre relativisme i autocensura de l'Occident és un fet evident, avui, en determinades latituds: el relativisme –animat també per la confusió entre pluralisme i multiculturalisme– sosté alhora que, pel fet de ser occidental, té connotacions directament negatives. Una conseqüència de tot això, esgrimida en el text, és que una Europa sense fe en els seus propis principis i valors difícilment està en condicions de redactar una autèntica Constitució.

Si tot és relatiu, aleshores no som lliures. Tampoc podríem creure. Si acceptem que el nostre judici és incapaç de transcendir el context d'una cultura, ens declarem incapaços d'elecció i, en conseqüència, incapaços de llibertat. El relativisme cultural no és altra cosa que assumir que la raó no pot veure més enllà del paisatge mental i moral que ens va ser llegat per les generacions anteriors, pels nostres avantpassats. D'aquesta manera, allò que en realitat és el fet

civilitzatori –una conversa entre passat i present, entre nosaltres i els nostres morts– queda contret a la categoria simple de limitació. És un argument que ha erosionat els fonaments del que és o ha estat Europa. De forma ineluctable, el relativisme cultural implica una transferència al relativisme moral i a la qüestió de fe.

Joseph Ratzinger diu que el relativisme pot semblar un fet positiu en la mesura que convida a la tolerància. Facilita la convivència entre les cultures i reconeix el valor dels altres si ens relativitza a cadascú, però si agafa volum d'absolut esdevé contradictori, destrueix l'acció humana i acaba mutilant la raó. Tot és relatiu, aleshores tot val. En conseqüència, ja no podrien existir grans relats, metarelats. Però la Història –de fet, tota victòries i derrotes– vessa de metarelats. Ho és, per exemple, l'esdevenir de la consciència europea. Ho eren la lluita contra l'esclavitud o la separació entre Església i Estat. Ho és, sobretot, relat de relats, el naixement de Jesús a Betlem.

Astora la facilitat acomodaticia de la societat europea –sobretot, les elits– a l'hora d'adoptar com a definitiu que les creences i pensaments dels individus només poden ser interpretats des del punt de vista de la respectiva cultura ambiental: és a dir, de forma contextual, comparativa. Si fos així, per quina raó caldria esforçar-nos per saber i conèixer? Quin ús tenen les universitats i el magisteri dels qui saben envers els qui no saben? Qui pot pretendre transmetre un coneixement si sap que només és un vestigi relatiu? Quin valor tenen la continuïtat del saber i la transmissió de l'experiència? En el fons l'objectiu és fer que sigui impracticable defensar la universalitat dels millors valors que Occident ha destil·lat durant segles.

Segons el relativisme, tot valor –tot saber– pateix el biaix dels seus orígens, sobretot si l'origen és Occident. D'aquesta manera no poden existir veritats definitives perquè la veritat és impossible, ja que depèn –perquè és relativa– del seu context. Una proposició moral no fa referència a veritats universals sinó a circumstàncies socials i antropològiques. Foucault agafa avantatge a l'hora de ser un dels propulsors més actius del relativisme. Postulava que, al cap i a la fi, l'ésser humà no existeix. Ara, segurament l'inici del segle XXI és definible com el període de màxima impregnació relativista. La teoria ha baixat l'escalonada des de les càtedres i les grans tribunes a fi de saturar els supòsits més elementals de la vida quotidiana, el *reality show*, la política, la vida

L'inici del segle XXI és definible com el període de màxima impregnació relativista

familiar, el *shopping mall*. Podrem pensar que és així com el pensament esdevé paròdia, però no d'una altra manera aconseguim la immersió de societats senceres –la cultura «pop», els costums quan relativitza tot i qualsevol valor.

El relativisme total –totalitari– feia que Foucault propugnés que l'home, en realitat, no existeix. No va existir mai, només com a invenció en un període il·lusori que ben aviat seria estricta arqueologia. La tesi ens porta fins a la impossibilitat absoluta de coneixement, fins al punt de negar l'existència –per exemple– d'una matemàtica universal. És a dir: el cercle o l'àlgebra també són relatius, segons la cultura que en faci la definició o els quantifiqui.

El crepuscle del deure és la dada fixa –diu Gilles Lipovetsky als seus escrits més recents– d'uns temps hipermoderns en què predomina l'individualisme hedonístic de Narcís, desvinculat i a la vegada adherit a nous deures entre l'halterofília de gimnàs i les normes de la dietètica. Els temps hipermoderns

**El «crepuscle del deure»
(Lipovetsky) ens allibera
de responsabilitats o les
fa del tot superficials**

corresponen a un relativisme immoderat i a una moral indolora, segons el pensament de Lipovetsky. El crepuscle del deure ens allibera de responsabilitats o les fa del tot superficials, sotmeses a l'execució del *zapping* ètic, contextualitzat i relativista. El psicologisme guanya territori a la moral, talment com Freud li'n va guanyar a Plutarc. Ja fa temps que hem presenciat l'enfonsament del caràcter. A hores d'ara, el relativisme i l'atomització generen angunioses onades d'inseguretat.

Marcello Pera, filòsof de la ciència en la línia de Popper i personalitat ben significativa de la política italiana, manté una constant confrontació intel·lectual amb el relativisme d'Europa. Ho podem consultar a www.perloccidente.com. És una tesi antirelativista laica i en defensa de les aportacions d'Occident –la ciència, per exemple, la invenció de la democràcia, la separació entre religió i Estat– que tenen de ple un valor universal. És la universalitat posada en dubte pel relativisme a tot Europa, més que a qualsevol altra part, i per la seva pròpia naturalesa afecta de forma negativa el significat històric i espiritual d'Occident. El relativisme rebaixa els valors d'Occident a la condició tangencial del que pot ser afectat per un clima determinat, un cop de vent o una indiferència. Posem per cas: quan una fe com la cristiana ens és definida com a mancada de valor universal, la proposta més a l'abast és –paradoxalment– una assimilació tan immediata de l'Islam que de fet signifiqui la superposició d'unes formes sobre les altres. Per fer-ho curt: Europa

ha de ser un territori simètric de mesquites i catedrals, mentre que, sense cap reciprocitat, la pràctica cristiana és limitada de forma sistemàtica i coactiva als països de l'Islam.

No és cap ironia dir que a Catalunya –i a tot Espanya– adaptar un cafè a les lleis antitabac té més cost que obrir una mesquita. Tots els obstacles que hi ha per obrir un temple cristià al món musulmà, aquí –pel que fa a una mesquita– gairebé són decidits *ipso facto* i amb pocs papers, si cal alguna tramitació. D'una banda, hi ha ajuntaments que cedeixen terreny públic per construir-hi una mesquita –més d'una vegada amb oposició ciutadana–, i, d'una altra, tenim centenars de mesquites al marge de la legalitat, com una espècie de centres religiosos clandestins per un flux immigratori de tanta pul·lulació que ultrapassa els controls factibles. Segons els últims càlculs, ja són més de vuit-centes mesquites per al milió i mig de musulmans que viuen a tot Espanya.

Els ajuntaments que s'estimen més prescindir de tràmits legals i accepten l'obertura de mesquites sense les degudes condicions de seguretat i de sanitat –exigides, d'una altra banda, a qualsevol establiment, amb tarifes i cànons– fan una aplicació pirata del principi de discriminació positiva, una de les polítiques embrionàries de l'esquerra per fer-se la il·lusió de poder tractar el problema de l'Islam. És, realment, una forma més de política relativista. Fa cessió per etapes, camuflada de política social, més improvisada que incloent. A la vegada institueix, al marge de la norma pública i sense respecte per la llei, les condicions d'un multiculturalisme que per força acaba fent-se una trama de guetos amb statu quo propi, amb una autoritat al marge del sistema de representativitat previst per la Constitució i amb un gran potencial de friccions i hostilitats. Si considerem conglomeracions urbanes com Barcelona o Madrid, s'hi donen elements comparatius amb el Londonistan, mentre que el cas d'Andalusia –d'implantació musulmana regional– es correspon segurament amb un altre mètode i amb altres perspectives, amb finançament saudita i efectes precursors a tot l'Euroislam, encara que només fos perquè simbolitza el germen mitològic per a la reivindicació del Califat.

Un índex de crisi econòmica que tingués un primer impacte en el sector de la construcció podria tenir conseqüències conflictives fins i tot a curt termini. Tota la improvisada imitació d'una política de discriminació positiva –sanitat, habitatge, beques de menjador– s'ensorraria i faria més evident el greuge comparatiu per a la població d'arrels més antigues. Aleshores qualsevol gus-

pira converteix barris i ciutats en un nou experiment de confrontació i discòrdia. Les nits àlgides viscudes a França ara fa uns mesos no eren un efecte in vitro. Després vénen les lamentacions.

A la ciutat de Còrdova, segons la Junta Islàmica d'Espanya, els musulmans faran la pregària a la catedral fins i tot sense el permís del bisbat. «I per què no?», és la pregunta retòrica dels líders de l'opinió laïcista. Vet aquí com convergeixen el relativisme i l'autocensura d'Occident per minimitzar la carència de reciprocitat en les relacions entre l'Islam i el Cristianisme. Còrdova esdevé d'aquesta manera el paradigma de la intransigència d'un Occident que és en realitat la societat més receptora d'immigrants islàmics.

**La crisi dels valors cívics
desarticula la força
històrica de la
democràcia. Fa obsoleta
la noció i la idea de bé
comú**

Primer caigueren les febles mampares del multiculturalisme quan va començar el transvasament de les mesquites a les cèl·lules terroristes. Eren i són nuclis minoritaris, generalment aliens a la majoria de musulmans que treballen i viuen aquí, però el transvasament i les sessions doctrinals eren possibles precisament per la manca de transparència, que és una característica tan hegemònica del nou Islam a Espanya. Contradiccions d'aquest gruix són constitutives de la nova onada relativista. Una cultura antagònica, apèndix del sistema relativista, desestabilitza la fortalesa ben minvant d'Occident a l'hora de defensar la seva pròpia identitat. És una identitat posada en dubte, corrompuda i finalment negada.

Des del moment en què Occident practica l'autocensura, sabem que el relativisme ocupa més territori. A fi que això no succeeixi, és essencial entendre amb claredat que –com diu Pera– existeixen els fets i «el-fora-de-text», és a dir, la relativització pel context. Ho explicava Joan Pau II: «La cultura europea dóna la impressió de ser una “apostasia silenciosa”, per part de l'home autosuficient que viu com si Déu no existís». No d'una altra banda prové una societat desvinculada al màxim, envellida, de tan baixa natalitat, narcisista i relativa. De la mateixa banda provenen les religions del tot a un euro, del *help yourself*. I també la filosofia del Prozac, la intimitat *on-line*. *Mutatis mutandi*, la crisi dels valors cívics desarticula la força històrica de la democràcia. Fa obsoleta la noció i la idea de bé comú.

Deixa d'existir l'opció d'allò que és vertader, fruit de la confusió entre pluralisme i multiculturalisme. Europa badalla fent la digestió interminable de

tantes abundàncies. Es posa a l'esquena les culpes que li atribueixen la ideologia del Tercer Món i l'indigenisme, i oblida totes les seves grandeses i com ha participat en la transcendència. En una trobada universitària –vegeu el llibre *Sense arrels*– amb l'aleshores cardenal Ratzinger l'any 2004, Marcello Pera va dir que una Europa sense fe en els seus propis principis i sense fe en els seus valors no pot redactar una «autèntica constitució». Ratzinger parlava d'un estrany desmenjament de futur, d'un odi gairebé patològic, un odi contra Occident. Fins a l'extrem de no ser capaç de percebre «allò que és gran i pur», Europa, precisament en l'hora de l'èxit màxim, sembla –diu– haver quedat buida per dintre, paralitzada en certa manera per una crisi del sistema circulatori, una crisi que ja posa en perill la vida, confiada a trasplantacions que li minven la identitat. El correlat lògic és una gradual decadència ètica. És una arterioesclerosi pública i privada. Hi ha un risc real d'autodestrucció de la consciència europea. Sobreviure imposa la incondicionalitat total quan considerem la dignitat humana, aquella dignitat humana prèvia a tota acció política i a tota decisió política «que remet en darrer terme al Creador: només Déu pot establir valors que tinguin fonaments en l'essència de l'home i que són inviolables». Enfront del relativisme, el cristià –diu Ratzinger– té la convicció que la seva fe no només li obre noves dimensions del coneixement, «sinó que a la vegada ajuda la raó a ser ella mateixa».

Es confon pluralisme
amb multiculturalisme

Negar a les noves generacions l'opció lliure d'anar a *la recherche* de la veritat és una de les esquerdes més il·lustratives de la crisi de civilització. Afecta la llibertat de la consciència que vol encaminar-se de cap a la grandesa que –d'una manera o una altra– totes les generacions pretenien, com el Sant Graal. Quan nega l'objectivitat dels valors judeocristians, el relativisme en realitat sosté que, pel fet de ser occidental, un valor té unes connotacions negatives –genocides, colonialistes, exterminadores– que en altres cultures són positives. És una insalvable temptació per als intel·lectuals d'Occident: l'antioccidentalisme. És com si, de cop i volta, la riquesa percussiva del tam-tam ja no fos tan sols igual en entitat estètica a la música polifònica sinó que, pel llast de culpa d'Occident, fos superior i tot. És a dir: el primitivisme mereix una qualificació millor que la civilització. L'hegemonia del *cocooning* i l'apoteosi lúdica trenquen la idea de *continuum* que donava fe de les cultures.

Com un efecte del relativisme cultural, la lògica multiculturalista propo-

sa que l'immigrant que arriba d'altres cultures no s'hauria de deixar contaminar pels valors públics de la societat que l'acull. Queda deslegítimat l'esforç d'integrar-se. Així és com el multiculturalisme genera guetos i atomitza la comunitat d'acollida. Les entitats no se sumen: viuen per separat refractàries a la idea de bé comú. La multiculturalitat suplanta el pluralisme de ciutadania.

Marcello Pera raona que som descendents del Sinaí, el Gòlgota i l'Acroòpolis, i que hem viscut en tres capitals: Jerusalem, Atenes i Roma. No és en cap altra banda que es van formar la nostra tradició i les nostres institucions. La identitat judeocristiana ha nodrit valors fonamentals com la dignitat de la persona i la tolerància. Els laics poden creure en la universalitat d'aquests principis i valors. La diferència entre cristians i laics és que entre els no creients són valors que pertanyen –diu Pera– a l'essència de la naturalesa humana i foren descoberts gràcies a la raó. Per als creients són valors que deriven del fet que els homes foren creats a imatge de Déu.

**Hi ha un risc real
d'autodestrucció de la
consciència europea**

Quan nega la veritat absoluta, l'actitud relativista nega –per exemple– la possibilitat de la fe, del pecat i de l'existència de Déu. Connecta amb l'amoralitat del pilatisme. Vivim en època de pilatisme. Tota veritat és instrumental perquè la dicten les majories. A Pilats li han portat Jesucrist i li pregunta: «Què és la veritat?». De fet, vol trobar una resposta entre la multitud que li ha entregat Jesús. Ells són la majoria i, en conseqüència, representen la veritat. És així com arribem a la norma de no acceptar que pugui existir cap veritat perquè les majories són canviant, fluctuen. Mana la demoscòpia i la veritat tangible no existeix fins que no hem tabulat l'última enquesta. Pilats suplanta Pèricles. A *Evangelium Vitae*, Joan Pau II considera una conseqüència del relativisme el fet que el dret inalienable a la vida sigui qüestionat o negat d'acord amb un vot parlamentari o per la voluntat d'una part del poble, fins i tot si és majoritària.

La figura de Tomàs Moro és un paradigma de resistència a la relativització, al poder i fins i tot a la imposició d'una majoria. Són problemes de consciència entre la sobirania d'Enric VIII i la primacia del papa que poden semblar anacrònics si ho comparem amb les grans barbàries de la Història, però en el fons de cada un dels seus arguments hi batega el fet de la consciència assetjada pel context, per la circumstància.

Enric s'havia casat amb Caterina d'Aragó, la vídua del seu germà Artur. Ella mantenia que era una vídua verge. La dispensa papal per a la boda es torba, no fos cas que el matrimoni sigui incestuós. Moro feia costat a Caterina. Aleshores era a punt de ser nomenat *lord* Cancellier pel rei. A casa de Moro, Erasme ha escrit *Elogi de la follia*. Moro escriu *Utopia*. Era l'eclosió esplèndida de l'humanisme renaixentista, amb Erasme al capdavant, el retrobament amb el saber grecollatí i amb les pàgines d'Escriptura. Moro és un teòleg molt esmolat i un advocat subtil que ha fet molt bon servei al monarca.

Erasme escriu un perfil de Tomàs Moro: odia el govern tirànic, estima la igualtat, és aliè al benefici sòrdid, «no hi ha ningú que es deixi dominar menys per l'opinió pública, i no obstant això ningú no és més a prop dels sentiments de l'home del carrer». Però quan fa oposició al matrimoni d'Enric VIII amb Anna Bolena passa a ser «persona non grata». Entre la idea universal de l'Església cristiana i el cesaropapisme d'un Enric VIII que tan papista havia estat fins aleshores, Moro no cedeix un pam en la qüestió del divorci reial. Enric voldrà ser «Cap Suprem de l'Església d'Anglaterra», ja més enllà de la jurisdicció papal. Interroguen Moro davant del parlament, l'empresonen a la Torre de Londres i el botxí li talla el coll. Segons el costum, posen el cap tallat en aigua bullent i el pengen d'una estaca. Segles més tard, Chesterton digué que el cap de Moro era com un diamant que un tirà havia llançat a la cuneta perquè no el podia rompre. Segons Tomàs Moro, renunciar a aquella convicció –encara que fos una de sola– significava renunciar a tota convicció perquè quedava relativitzada d'acord amb allò que li demanava el poder. El cardenal Ratzinger parlà d'una dictadura del relativisme un dia abans de ser proclamat papa. Ara per ara, Europa és el *no man's land* del relativisme.

L'antioccidentalisme és una insalvable temptació per als intel·lectuals d'Occident